

Het klimaat rond kernenergie

Berichtgeving over kernenergie in de Nederlandse media: 2003-2005

Elmar Willems, Universiteit Nijmegen

1. Nieuwsanalyse als aanzet voor reflectie

In deze bijdrage staat de rol van de media als aanjager en volger van het maatschappelijk debat over kernenergie centraal. De veronderstelling is dat de media meer is dan een objectieve leverancier van informatie – voor zover ze dat ooit is geweest – maar eerder actief dan passief vorm geeft aan wat mensen bezighoudt, wat ze (kunnen) vinden en wat als maatschappelijk of politiek correct kan worden beschouwd. Het journalistieke ambacht, met andere woorden, gaat gepaard met een flinke portie maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dit thema is niet nieuw en journalisten, redacteuren en programmamakers zijn zich hier reeds lang bewust van. Voor het streven naar ethisch of maatschappelijk verantwoord journalistiek gedrag en *correcte, volledige* en *objectieve* berichtgeving bestaan dan ook talloze redactionele lijstjes met richtlijnen, gebaseerd op nationale en internationale codes. Die kunnen echter niet voorkomen dat er constant discussie zal blijven bestaan over de rol van de media in de publieke arena. In het recente verleden is er bijvoorbeeld forse kritiek geuit op de media rond de omgang met het fenomeen Pim Fortuyn, waarbij de media ervan beschuldigd werden een klimaat geschapen te hebben dat de ultieme dramatische daad in de hand zou hebben gewerkt. In zo'n geval is er sprake van een mediahype, of sterker, een *hetze*, wanneer het impliciet of expliciet de bedoeling is geweest iemand publiekelijk te schaden.

Dit voorbeeld wil geenszins impliceren dat er in de media de afgelopen periode een ongenueanceerde campagne voor of tegen kernenergie is gevoerd. De Pim Fortuyn-episode geeft wel aan dat het moeilijk is om neutraal en objectief verslag te doen van hetgeen er gebeurt in de wereld. En zo is het niet anders met de kernenergiepolitiek, het al dan niet openhouden van Borssele en de ramp in Tsjernobyl. De portrettering van dergelijke omstrede onderwerpen is geen vanzelfsprekendheid, maar een vertaalslag waarbij subjectiviteit, interpretatie en meningsvorming een rol speelt. Dit is geen kritiek; het is eerder een uitdaging voor alle redacties, journalisten en perskanalen om voortdurend te letten op de wijze waarop verslag wordt gedaan, welke keuzes daarbij gemaakt worden en wat als feiten en wat als interpretatie geldt. WISE wil in deze lijn een bijdrage leveren en middels een nieuwsanalyse inzicht verkrijgen in de teneur van de berichtgeving over kernenergie en het kernenergie-debat in Nederland. In aansluiting hierop is het indirect de bedoeling om met dit onderzoek een bijdrage te leveren aan een herbezinning op (oude en nieuwe) argumenten in de anti-kernenergiecampagne van WISE in een veranderde context van klimaatverandering, marktliberalisering en een groeiende energievraag.

De volgende paragraaf legt uiteen wat de aanpak van het onderzoek is. Ten behoeve van de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van het onderzoek is het immers nodig geweest om te definiëren wat precies onderdeel uitmaakt van het onderzoek. In de derde paragraaf komt de eigenlijke analyse aan bod en de vierde paragraaf vat de analyse samen en draagt enkele conclusies aan.

2. Van onderzoeksidee naar uitvoering en analyse

2.1 Onderzoeksobject, onderwerp en periode

Van de geschreven dagbladers zijn drie kranten uitgekozen om nader te onderzoeken: te weten het NRC Handelsblad, de Volkskrant en het Algemeen Dagblad. Samen zijn ze een substantieel onderdeel van de Nederlandse dagbladers (goed voor een gezamenlijke oplage van 1.130.000 exemplaren en met een bereik van een veelvoud daarvan aan lezers). Daarnaast bieden ze ruimte voor opinies, ingezonden bijdragen en achtergrondbeschouwingen. Het grootste landelijke dagblad, De Telegraaf, is uit

haalbaarheidsoverwegingen weggelaten uit de beschouwing. Een apart onderzoek naar de opinies en berichten over kernenergie in deze krant zou echter zonder meer gerechtvaardigd zijn.

Drie hoofdonderwerpen hebben de speciale aandacht in dit onderzoek: ten eerste is er de meer algemene discussie over de bijdrage die kernenergie kan hebben in het energie- en klimaatbeleid in Nederland en Europa. Hieronder valt ook de discussie over het al dan niet openhouden van de kerncentrale Borssele. Berichten over de binnenlandse kernenergiepolitiek van andere landen (zoals Duitsland, België en Litouwen) worden niet behandeld, voor zover zij niet in relatie staan met of dienen ter illustratie van een breder (inclusief Nederland) Europees debat over kernenergie. Ten tweede is WISE benieuwd naar de berichtgeving rondom de kernramp Tsjernobyl en de gevolgen daarvan. Specifieke aandacht heeft daarbij het VN-rapport uit september 2005 dat pretendeert een definitief inzicht te geven in de gezondheidsgevolgen van de ramp. Ten derde en ten slotte is er in de pers aandacht geweest voor de toewijzing van de Nobelprijs voor de Vrede aan het Internationaal Atoomagentschap (IAEA) en diens voorzitter ElBaradei. Ook dit wordt meegenomen in de nieuwsanalyse. Onderwerpen die in geruime mate in de pers zijn geweest en die raakvlakken vertonen met bovenstaande onderwerpen betreffen met name de proliferatieproblematiek met betrekking tot landen als Iran, Noord-Korea, en in mindere mate Irak, India, Pakistan en Rusland. Deze zijn echter geen deel van de analyse.

Een verdere afbakening betreft de periode. Er is gekozen om alleen nieuws uit de periode van 16 mei 2003 tot en met 20 oktober 2005 in aanmerking te nemen, om verschillende redenen: ten eerste is er het gebrek aan middelen en tijd om een uitgebreidere analyse te doen. Ten tweede is het niet de bedoeling een historisch overzicht te geven, maar aan te sluiten op de actualiteit van het debat. Over de precieze keuze van het tijdsvak kan ten slotte gezegd worden dat 16 mei 2003 het begin markeert van het tweede kabinet Balkenende, waarbij Borssele stand houdt in het Regeerakkoord. 20 oktober 2005 is als einddatum gekozen omdat het Internationaal Atoomagentschap (IAEA) kort daarvoor de Nobelprijs voor de Vrede kreeg toegekend en omdat de analyse van de berichten in november en december plaats zou vinden.

2.2 Doelstelling en aanpak

Het doel van dit onderzoek – inzicht verkrijgen in de teneur van de mediaberichtgeving over kernenergie in Nederland – is met bovenstaande overwegingen noodzakelijkerwijs afgebakend. Wel is voor een heldere doelomschrijving tot nu toe een problematisch kernbegrip onbesproken gebleven, namelijk de *teneur* van de berichtgeving. Vrij technisch verwijst de *teneur* of *strekking* van iets naar de richting op een bepaald doel of een bepaalde uitkomst. Het ‘iets’ in deze definitie is het geheel aan opinies over kernenergie in de drie kranten. Met de ‘richting op een bepaalde uitkomst’ kan in deze context het al dan niet positief oordelen over kernenergie en aanverwante onderwerpen (klimaatbeleid, Borssele, rapport Tsjernobyl, de IAEA) gelezen worden. Kortom, de vraag naar de teneur van de berichtgeving is de vraag naar *de richting van het geheel aan opinies over de energievoorziening in Nederland in relatie tot kernenergie, het VN-rapport over de gevolgen van Tsjernobyl en de toekenning van de Nobelprijs voor de Vrede aan het IAEA aan de hand van de berichtgeving in drie Nederlandse dagbladen (AD, Volkskrant, NRC) gedurende de periode 16 mei 2003 tot en met 20 oktober 2005.*

Om deze hoofdvraag te beantwoorden bestond de volgende fase van het onderzoek uit het verzamelen van relevante berichten. Vervolgens zijn de berichten geordend in een database en getypeerd op basis de volgende eigenschappen:

Uitleg over deze aanpak is te vinden in de bijlage van deze brochure. De selectie, ordening en typering

Datum	Krant	Sectie en paginanr.	Type bericht	Aantal woorden	Auteur(s)	Titel	Aspecten	Opinie	Conclusie
-------	-------	---------------------	--------------	----------------	-----------	-------	----------	--------	-----------

aan de hand van bovenstaande stappen heeft een overzichtelijke verzameling data opgeleverd bestaande uit 125 berichten en beschouwingen. De eigenlijke analyse zoals die hierna aan de orde komt, bestaat uit een overzichtsanalyse en een analyse per krant.

3. De media en kernenergie in een veranderend klimaat

3.1 Overzicht

Het overgrote deel van de geselecteerde berichten over kernenergie gaat over vragen als: kan kernenergie een bijdrage leveren aan het klimaatprobleem? Wat is de (toekomstige) energiemix die nodig is om in de energievraag te voorzien? En wat is de koers van de Nederlandse kernenergiepolitiek of wat zou die moeten zijn? Verdeeld over de drie kranten komt dit neer op 108 berichten, samengevat in de tabel 1 hieronder. De berichtgeving is hierbij verdeeld naar krant, type bericht en onderverdeeld naar de inhoudelijke karakterisering. Het AD levert 22 berichten, het NRC en de Volkskrant respectievelijk 47 en 39. Verspreid over deze drie kranten zijn er 12 korte berichten, 41 redactionele stukken, 16 achtergrondbeschouwingen, 33 ingezonden bijdragen van lezers of eenmalige auteurs, 5 hoofdredactionele commentaren en 1 column. Deze laatste drie categorieën zijn te kenmerken als direct opiniërende bijdragen (zie voor het onderscheid in opiniërende bijdragen, de bijlage 1). Ze zijn overwegend op de opiniepagina's van de krant afgedrukt en geven (vaak) een uitgesproken mening of standpunt weer. In 20 gevallen wordt er een zeer tot gematigd negatief oordeel gegeven over kernenergie en het al dan niet openhouden van Borssele, terwijl 15 keer een gematigd tot zeer positieve houding tegenover kernenergie wordt verkondigd. In 4 gevallen is het een meer neutrale visie. De indirect opiniërende berichten (69 stuks, ofwel 64% van het totaal) reproduceren een mening of standpunt zoals dat door een politieke partij of geïnterviewde naar voren komt, of wordt er verslag gedaan van een voorval of ontwikkeling. Bijna de helft daarvan zijn gematigd positief over het openhouden van Borssele of over kernenergie in het energieaanbod. Dit is niet verwonderlijk: na de vaststelling in het Regeerakkoord van het tweede kabinet Balkenende dat Borssele open zou blijven tot 2013, zijn er nog verschillende momenten geweest waarop in de daarover in de Tweede Kamer is gedebatteerd, met als voorlopig resultaat dat Borssele tot 2033 open blijft.

Kernenergie/ klimaat/ Borssele										
Krant	Type bericht	Direct					Indirect			Totaal
		-/-	-	+/-	+	+/+	-	+/-	+	
AD	Achtergrondbeschouwing								1	1
	Ingezonden bijdrage	2				2				4
	Commentaar		1							1
	Kort bericht						2	3	2	7
	Redactioneel							5	4	9
	Subtotaal	2	1			2	2	8	7	22
NRC	Achtergrondbeschouwing							2	5	7
	Ingezonden bijdrage	4	6	1	4	4				19
	Commentaar				1	1				2
	Kort bericht						1		1	2
	Redactioneel							6	11	17
	Subtotaal	4	6	1	5	5	1	8	17	47
VK	Achtergrondbeschouwing			1			4	1	2	8
	Column						1			1
	Ingezonden bijdrage	2	3	2	3					10
	Commentaar		2							2
	Kort bericht							3		3
	Redactioneel						1	7	7	15
	Subtotaal	2	5	3	3		6	11	9	39
Totaal		8	12	4	8	7	9	27	33	108

Tabel 1 Overzicht (in-)direct opiniërende berichten over kernenergie in relatie tot het klimaatprobleem en Borssele naar krant en type bericht

Wat kunnen we aan de hand van deze cijfers nu zeggen? Opvallend is dat de aandacht voor het onderwerp niet blijft bij steken bij enkele korte berichtjes. De hoeveelheid redactionele stukken en achtergrondbeschuivingen (vooral van het NRC en de Volkskrant) is redelijk groot. Ook is redelijk veel aandacht voor opinie en debat, in het AD ongeveer een kwart van het totaal, en bij de Volkskrant en het NRC respectievelijk 33% en 44%. Op het eerste gezicht lijkt er een balans te zijn wat betreft de ruimte die geboden wordt aan voor- en tegenstanders, gezien de redelijk evenwichtige verdeling van opinies. Een meer gedetailleerde beschouwing van de afzonderlijke kranten en de inhoudelijke tendensen meer volgt in de volgende paragrafen.

In de tabel 2 is vergelijkbaar met tabel 1 een overzicht gemaakt van de berichten over de gevolgen van Tsjernobyl, en specifiek het rapport dat door de IAEA en de WHO begin september naar buiten kwam. In tegenstelling tot het vorige onderwerp is dit een geïsoleerde gebeurtenis, die geen lange voor- of nasleep kent. Ook is er weinig discussie over in de vorm van ingezonden bijdragen. Alleen in het NRC zijn twee lezersbrieven gepubliceerd, die overigens niet ingaan op het rapport, maar een paar maanden daarvoor al hun mening geven naar aanleiding van de vraag of Tsjernobyl nu een ernstige ramp was of niet. De indirect opiniërende berichten lijken de conclusies van het rapport kritiekloos

over te nemen. Daarmee zou voor eens en altijd afgerekend zijn met de mythevorming rond Tsjernobyl, waardoor de ramp altijd veel erger is voorgesteld dan ze werkelijk was. De vele indicaties, zowel in het rapport zelf, als daarbuiten, dat dit misschien niet zo'n terechte conclusie is, is in de onderzochte kranten niet opgemerkt.

De gevolgen van Tsjernobyl							
Krant	Type bericht	Direct		Indirect			Totaal
		-	+	-	+/-	+	
AD	Redactioneel			1			1
NRC	Achtergrondbeschuiving			1		1	2
	Ingezonden bijdrage	1	1				2
	Kort bericht					1	1
	Redactioneel					1	1
VK	Achtergrondbeschuiving				1		1
	Column				1		1
	Redactioneel					1	1
Totaal		1	1	2	2	4	10

Tabel 2 Overzicht (in-)direct opiniërende berichten over de gevolgen van Tsjernobyl naar krant en type bericht

Nobelprijs IAEA				
Krant	Type bericht	Indirect		Totaal
		+/-	+	
NRC	Kort bericht		2	2
	Achtergrondbeschuiving		1	1
VK	Commentaar		1	1
	Kort bericht		1	1
	Redactioneel	1		1
	Achtergrondbeschuiving		1	1
Totaal		6	1	7

Tabel 3 Overzicht (in-)direct opiniërende berichten over de Nobelprijs voor het IAEA naar krant en type bericht.

In tabel 3 een overzicht van de reacties in de media op de toekenning van de Nobelprijs voor de Vrede aan het IAEA. Die waren overwegend ondersteunend. Dat wil zeggen, de positieve geluiden die over de toekenning wereldwijd te horen waren, zijn overgenomen. Slechts in een artikel van de Volkskrant wordt de rol van het IAEA op het wereldtoneel genuanceerd.

3.2 Het Algemeen Dagblad

Het AD volgt de maatschappelijke discussie over kernenergie en het Borssele-dossier door korte berichten en redactionele stukken te plaatsen. Er is slechts één (redactioneel) bericht dat indirect uitspraak doet over de gevolgen van Tsjernobyl. Het artikel (6 juli 2005) handelt kort over een vakantie-

kamp op Cuba voor kinderen uit Tsjernobyl. Zowel over het rapport uit september als over de Nobelprijs voor de Vrede voor het IAEA is geen berichtgeving gewijd.

Zoals ook bij de andere kranten heeft het klimaatprobleem, kernenergie en Borssele de meeste aandacht, zeker na de uitlatingen van Minister Bot, oud-minister Winsemius en de daaropvolgende reacties van Van Geel rond half februari 2005. Voor die tijd verschijnt er tweemaal een stukje van Rianne Teule (Greenpeace Nederland) met een pleidooi tegen kernenergie, voornamelijk vanwege de problemen met het kernafval. In hun commentaar op 17 februari is het onopgeloste probleem van het kernafval dan ook een zwaarwegende overweging om niet in te stemmen met de wens van de verscheidene politici om Borssele langer open te houden. Daarnaast geldt in het stukje de overweging dat het klimaatprobleem niet opgelost wordt door kernenergie. De ingezonden bijdragen van Arie de Goederen (op 17 februari en 25 juni 2005) gelden als tegenhanger van deze overwegingen. Enigszins in lijn met het positieve geluid van deze briefschrijver is van eigen (redactionele) hand ten slotte een achtergrondbeschouwing waarin André Versteegh (als kernfysicus) en voorstanders binnen de VVD en het CDA aan het woord komen. De conclusie is in dit geval dat gezien de kosten/baten-analyse van een sluiting van Borssele, de groeiende energievraag en het klimaat, kernenergie zeer zeker wel in beeld moet zijn.

3.3 Het NRC Handelsblad

In de edities van het NRC rond half mei 2003 wordt meerdere keren gewag gemaakt van de onenigheid binnen D66 over de 'optie op Borssele' in het Regeerakkoord. Daar blijft het bij. Tot februari 2005 blijft het onderwerp vervolgens weinig besproken. In een achtergrondstuk van 14 februari 2004 naar aanleiding van de opening van de HABOG is de teneur dat er genoeg mogelijkheden zijn kernafval te behandelen en dat de risico's laag zijn, en 'Greenpeace zeurt', volgens directeur Codee. In het defensief gedrukt door de instemming van andere briefschrijvers krijgt Rianne Teule van Greenpeace op 26 februari 2004 wel de mogelijkheid te reageren. Bij verschillende latere ingezonden bijdragen wordt de opstelling ten aanzien van kernenergie door milieuorganisaties als Greenpeace gehekeld; met de opiniebijdragen van 15 september 2004, 23 december 2004 en 29 januari 2005 maakt het NRC zijn lezers indirect duidelijk dat gezien kernenergie tenminste een overgangsrol vervult in de richting van meer duurzame energie.

Op 15 februari zet het NRC de toon voor een intensief debat in de media met de publicatie van een lezing van minister Bot. Alhoewel de minister kernenergie slechts noemt als optie in de energiemix die Europa moet voorzien van economische groei, is er plots ruime aandacht voor het onderwerp. Voor het NRC loopt deze verhoogde aandacht door tot 21 april 2005, wanneer Wouter van Dieren en Jan Paul van Soest in een ingezonden stuk de kans krijgen om repliek te geven op de uitlating van Mirjam de Rijk als ware zij 'promotors van Borssele'. Ze zijn veeleer 'verkenners van dilemma's'. Maar niet alle artikelen zijn zo reflectief als deze van Van Soest en Van Dieren. De meeste redactionele stukken en opiniebijdragen in de maanden februari, maart en april 2005 spreken zich direct of indirect uit voor kernenergie en het openhouden van Borssele. Klimaatverandering is daarbij een van de belangrijkste argumenten waaraan wordt gerefereerd, zoals in de redactionele stukken en de achtergrondbeschouwing op 19 februari 2005. In een bijdrage van Heleen de Graaf (17 februari) wordt vooral de economische aspecten belicht.

Het hoofdartikel van 16 februari 2005, de ingezonden bijdrage van Arie de Goederen op 3 maart en die van Donald J. Johnston op 26 maart vormen wel het toppunt van de berichten pro-kernenergie in het NRC. In het eerste geval wordt het kernafvalprobleem opportunistisch benaderd en laat de kosten/baten-analyse van Borssele en de klimaatproblematiek geen andere keuze: kernenergie is een prima alternatief als energiebron. De repliek op deze mening is mager, slechts één ingezonden bijdrage wordt gepubliceerd. Wanneer in de loop van maart de discussie over het wel en wee van kernenergie is losgebroken (met onder meer bijdragen van Karel Knip over de proliferatieproblematiek, 19 februari (zie ook Jorn Harry op 24 februari), en Wouter van Dieren met een 'realistisch' pleidooi voor echt duurzame energie naast kernenergie, op 23 februari) vat briefschrijver Arie de Goederen op 3 maart zijn houding ten gunste van kernenergie samen in een bericht: het afkeuren van kernenergie staat gelijk met kapitaalvernietiging en het ten gronde richten van innovatie en werkgelegenheid. Eco-

nomische groei moet voorop staan en kernenergie past daarbij. Een soortgelijk pleidooi, maar dan in maar liefst 899 woorden komt van Donald J. Johnston: bij de stijgende energievraag en het klimaatprobleem is er maar één alternatief: (investeren in) kernenergie. Het afval en veiligheid zijn wel issues, maar zullen worden opgelost door technologisch vernuft en innovatie. Bovendien moeten overheden zich inspannen om de publieke opinie te doen keren.

Meer genuanceerdere berichten zijn er ook te vinden in het NRC. Een redactioneel stuk op 19 februari geeft een evenwichtig overzicht van de opinies in en het debat en Wouter van Dieren legt bijvoorbeeld uit waarom het klimaatargument onzin is wanneer over kernenergie gesproken wordt (23 februari). En in april krijgen Rianne Teule (7 april) en Mirjam de Rijk (13 april) de gelegenheid om de discussie over kernenergie en duurzame energie met hun 'groene' visie te verrijken.

Eind juni en begin juli 2005 passeren alle aspecten van de kernenergie discussie nogmaals de revue. In een redactioneel commentaar van Arjen Schreuder (23 juni) wordt vastgesteld dat sluiting van Borssele te duur is, maar dat er wel geïnvesteerd gaat worden in duurzame energie (zie ook 21 juni). Deze min of meer neutrale vaststelling wordt opgevolgd door een bijdrage van Mark Hertsgaard (4 juli) om de klimaatverandering aan te pakken, zónder kernenergie. Een paar dagen later is het weer de beurt aan Arie de Goederen met een felle kritiek op alle mogelijke tegenwerpingen tegen kernenergie (7 juli).

Het aantal relevante berichten neemt hierna af, tot in september en oktober 2005 enkele berichten verschijnen over de gevolgen van Tsjernobyl en de toekenning van de Nobelprijs voor de Vrede aan het IAEA. De conclusie van het rapport over Tsjernobyl wordt grotendeels overgenomen door het NRC. Opvallend is dat voor het verschijnen van het rapport, in juli 2005, reeds een beperkt debat plaatsvindt. Voor briefschrijfster Rianne Teule (14 juli) zijn de feiten over de gevolgen van de kernramp nog niet boven tafel. Voor tegenstrever Jan de Boer (23 juli) zijn de gevolgen wel helder en is er geen reden tot zorg. Wanneer het rapport uitkomt neemt het NRC de koppen van het persbericht over: 'Geringe sterfte door Tsjernobyl' (6 september 2005). Hier vindt geen verdere discussie over plaats. Ook de achtergrondreportage van Coen van Zwol relativeert de gevolgen van straling rond Tsjernobyl (22 september).

Met betrekking tot de Nobelprijstoekenning is het NRC, net als de goegemeente van de wereld, positief over het IAEA (7 oktober 2005).

3.4 De Volkskrant

Net als bij het NRC en het AD, komt de bulk van berichten nadat minister Bot de discussie over kernenergie heropent, half februari 2005 (of opent de media de discussie?). Desalniettemin houdt de Volkskrant zich daarvoor al bezig met een mogelijk hernieuwd debat. Jeroen Trommelen staat in zijn bijdragen voor zijn krant regelmatig stil bij de meningen die in het kernenergie debat opspelen (20 september 2003, 24 april 2004, en 30 juni 2004). Kernenergie wordt daarbij in een breder verband van een milieu- en klimaatbeleid getrokken en verschillende meningen komen aan bod. De ingezonden bijdrage van Rolf de Vos (van het Rathenau-instituut, 11 juni 2004) staat vooral stil bij de energievoorziening van Nederland, de rol daarbij van kernenergie en het feit dat een discussie hierover nodig is. Deze bijdragen zijn afgewogen in de zin dat geen er geen uitgesproken mening overheerst.

Dat geldt ook voor de beschouwingen van Marieke Aarden over het kernafval (3 januari 2004) en Xander van Uffelen (8 december 2004). Ook in dit laatste artikel wordt de energieproblematiek in een breder verband bekeken en energiebesparing als optie aangehaald.

Zoals gezegd is de berichtgeving over kernenergie barst de berichtgeving over kernenergie in februari 2005 goed los. Naar aanleiding van de uitlatingen van minister Bot, en daaropvolgend van Van Geel en Balkenende, etc. is het voor de Volkskrant moeilijk te vermijden de positieve houding ten aanzien van kernenergie te reproduceren (Philippe Remarque, 16 februari). Ook de ingezonden bijdrage van Jacques Schraven (16 februari) doet een duit in het zakje. Toch overheerst er in de edities van de Volkskrant geen ongenueerd beeld van kernenergie. Michael Persson signaleert in zijn achtergrondbeschouwing de slingerbeweging rond het al dan niet sluiten van Borssele en legt de nadruk op

het feit dat kernenergie niet zaligmakend is vanwege hoge kosten, de kans op ongelukken en het afval. Deze opvatting wordt in het commentaar van de krant op 17 februari als mening gepresenteerd: kernenergie is niet als schone energiebron aan te merken en daarom af te keuren (ook in een later stadium herhaalt de Volkskrant hoofdredactie dit standpunt, op 22 juni 2005). In een achtergrondverhaal van 19 februari werken Marieke Aarden en Martijn van Calmthout deze opvatting in een lang stuk verder uit, ‘ter ontzuivering’ van de argumenten voor kernenergie.

In juni 2005 laait de berichtgeving in de Volkskrant over Borssele en een (mogelijke) duurzame energiehuishouding op. Op 24 juni signaleert de Volkskrant dat het CDA nieuwe kerncentrales in Nederland niet uit wil sluiten en ziet ook briefschrijver Johan Piet kernenergie als een optie, mits er een fonds komt voor duurzame energie. In diezelfde editie vindt Mirjam de Rijk van Stichting Natuur&Milieu kernenergie absoluut geen optie. Een week later krijgt minister Brinkhorst de ruimte om dat pleidooi tegen te spreken, aangezien de kostenaspecten van alternatieve energiebronnen en de sluiting van Borssele in de gaten moeten worden gehouden.

Als afsluiting van de analyse van de Volkskrant met betrekking tot het onderwerp ‘klimaat/kernenergie/Borssele’ wordt het artikel van Katika Liotard genomen. Deze Europarlementariër vindt in de Volkskrant een forum om te ageren tegen de kernenergielobby en het schijnargument dat het klimaat gebaat zou zijn bij kernenergie.

Over de overige twee onderwerpen, de gevolgen van Tsjernobyl en de Nobelprijs voor het IAEA, kan voor de Volkskrant hetzelfde gezegd worden als bij het NRC, met dien verstande dat de Volkskrant in een redactioneel artikel verwijst naar de dubbelslachtige rol van het IAEA en haar bevoegdheden als hoeder en promotor van kernenergie.

4. Conclusie

In de jaren '90 ligt waarschijnlijk de kiem van een hernieuwde aandacht voor kernenergie, wanneer over de oorzaken en gevolgen van het klimaatprobleem een steeds bredere consensus ontstaat. Als de uitstoot van CO₂ een ernstig probleem is, wanneer de verbranding van fossiele brandstoffen als onderdeel van onze energievoorziening steeds minder passend wordt geacht, maar we tegelijkertijd wel het energieaanbod op peil willen houden of vergroten, dan is de CO₂-arme atoomenergie voor velen een welkome energiebron. En niet alleen de ‘harde’ kernlobby ziet de inspanningen om de CO₂-uitstoot te verminderen als een nieuwe kans voor kernenergie: de opleving wordt breed gedragen en is weerspiegeld in het beleid van de Nederlandse overheid. Deze opleving is ook weerspiegeld in de Nederlandse media die hier aan bod kwamen.

In februari 2005 beleeft kernenergie in de media zelfs een hype, wanneer uit een lezing van Minister Bot (die gepubliceerd werd door het NRC op 15 februari) een zinsnede wordt uitvergroot waarin niet wordt uitgesloten dat kernenergie een rol zou kunnen spelen bij het tegemoetkomen aan een groeiende energievraag. Terwijl de lezing in feite over (wereldwijde en Europese) economische groei ging, buitelen journalisten en redacties de daaropvolgende dagen over elkaar heen om politici, bewindsbewindspersonen, actievoerders en kernfysici aan het woord te laten over de Nederlandse kernenergieoptie. *Dit si nieuws: hier wordt geen economische of juridische overweging gemaakt over het wel of niet openhouden van een reeds bestaande centrale, hier wordt een politieke voorkeur uitgesproken voor een bepaalde energievorm. Een voorkeur die bovendien tegenstrijdig lijkt met het Hoofddlijnenakkoord van het kabinet Balkenende II.*

In hun commentaren van 17 februari *leggen alle kranten een relatie met openhouden of sluiten van Borssele als meest concrete exponent van een standpunt voor of tegen kernenergie. AD en Volkskrant keuren het openhouden van Borssele af, terwijl het NRC met een hoofdartikel geen twijfel laat: kernenergie is de enige optie als we het klimaatprobleem serieus nemen, het kernafval is niet zo'n groot probleem, en een sluiting van Borssele bijgevolg onnodig. Ook op basis van overige stukken en ingezonden bijdragen in het NRC lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat het NRC de opleving van kernenergie ondersteunt. De Volkskrant is kritischer. Achtergrondbeschouwingen en ingezonden bijdragen*

zetten de toon voor een gematigd afkeurende houding ten aanzien van kernenergie namens de Volkskrant. Het AD, met relatief de minste aandacht voor de kernenergiekwestie, volgt na hun commentaar van 17 februari 2005, een minder kritische koers. De redactionele stukken volgen de positieve geluiden uit de politiek over het openhouden van Borssele en in twee instanties bieden ze ruimte aan de ongezouten mening van een briefschrijver. Is het achterwege blijven van repliek een teken dat deze briefschrijver de beste argumenten hanteert en dat kernenergie absoluut te verdedigen is, of kiest men er bewust of onbewust voor om andere zienswijzen niet te publiceren?

Deze laatste vraag kan overigens ook gesteld worden naar aanleiding van het rapport over de gevolgen van Tsjernobyl.

Bijlage 1 *Dataverzameling, ordening en typering*

Via de database en zoekmachine voor landelijke dagbladen LexisNexis™ zijn artikelen en berichten gezocht in functie van de drie onderwerpen. Dit leverde een verzameling berichten op van [125], verdeeld over de drie kranten NRC [57], Volkskrant [45], en het AD [23]. Elk artikel is vervolgens vervolgens getypeerd op basis van de volgende eigenschappen (zie tabel 1):

- Datum	* Bij het <i>type bericht</i> is gekozen uit de volgende categorieën: <i>Kort Bericht, Redactioneel, Achtergrondbeschouwing, Ingezonden Bijdrage, Column, Commentaar/ Hoofdartikel.</i>
- Krant	
- Sectie en paginanumme	** De discussie over kernenergie in de Nederlandse kranten omvat een aantal deelonderwerpen en <i>aspecten</i> . Samen geven zij inhoud en vorm aan de complexiteit en veelzijdigheid van het onderwerp. Om hier bij het typeren van de berichten grip op te krijgen is besloten de volgende aspecten te onderscheiden:
- \bar{n} type bericht*	1) Besluitvormingsaspecten;
- Aantal woorden	2) Economische aspecten;
- Auteur(s)	3) Milieuaspecten;
- Titel	4) Veiligheidsaspecten;
- Aspecten**	5) Debat en reflectie.
- Opiniërend?***	Deze aspecten zijn onderverdeeld naar de deelaspecten zoals uitgelegd in de volgende de tabel 2 hieronder. De tabel geeft ook de afkortingen die gebruikt zijn bij de karakterisering.
- Conclusie****	

Tabel 4 *Eigenschappen ter typering*

*** Opiniërend? Bij de analyse van deze eigenschap wordt een onderscheid gemaakt tussen *direct* opiniërende berichten, zoals ingezonden bijdragen en commentaren of columns, en *indirect* opiniërende artikelen waar het gros van het journalistieke werk uit bestaat. In beide gevallen kan een bericht *sterk opiniërend, licht opiniërend* of *neutraal* zijn. Sterk opiniërende artikelen zijn artikelen met een duidelijk *positief* of *negatief* oordeel over het onderwerp dat aan de orde is, respectievelijk aangeduid met [++] of [--]. Een licht opiniërend artikel geeft geen blijk van een uitgesproken mening, maar van een lichte voorkeur ten aanzien van het onderwerp, aangeduid met [-] of [+]. Een neutraal artikel onthoudt zich zoveel mogelijk van een oordeel of geeft op evenwichtige wijze positieve en negatieve meningen over het onderwerp weer, aangeduid met [+/-].

De onderwerpen waarover een mening naar voren komt zijn hierboven bespreken, maar zal ik hier kort even herhalen. Met betrekking tot het eerste en veruit het meest besproken onderwerp, duidt een positief oordeel ([+] of [++]) op een bevestigend antwoord op de vraag of kernenergie wegens het klimaatprobleem een plaats moet hebben in onze energievoorziening, en/of op de vraag of Borssele (bijgevolg) open moet blijven. [-] Of [--] is een indicatie van een ontkennend antwoord op deze vraag. Met betrekking tot de rapportage over Tsjernobyl duidt een [+] of [++] op instemming met de mogelijkheid dat Tsjernobyl niet zo'n ernstige ramp is geweest als men door de jaren heen heeft aangenomen. De indicatie [-] of [--] keurt die mening af. In het laatste geval, de toekenning van de Nobelprijs voor de Vrede aan het IAEA, verwijst een [+] of [++] naar een positief oordeel over de staat van dienst van het IAEA.

**** De conclusie. Onder dit kopje staat een korte samenvatting van het bericht.

	Afkorting	Kernenergie in relatie tot ...
1	BESL	Besluitvorming: de politieke discussie (in parlement en kabinet) over beleidsopties, beleidsvoornemens en (juridische) afspraken aangaande de kernenergieoptie in Nederland Ook (in-)directe pleidooien voor méér investeringen van overheidswege in bijvoorbeeld windenergie of innovatief nucleair onderzoek gaat over de besluitvorming rond kernenergie.
2a	K/B	Kosten/ baten: hieronder vallen de verwijzingen naar de financiële kosten/baten van kernenergie (al dan niet afgezet tegen andere energiebronnen) en van het openhouden/ sluiten van Borssele.
2b	EVZ	Economische groei en energievoorziening: over de (groeiende) energievraag, de energiemix die daarin zou kunnen voorzien en de mogelijkheid van energiebesparing.
2c	I&WG	Innovatie & werkgelegenheid: over het belang van kernenergie voor behoud en ontwikkeling van de Nederlandse werkgelegenheid en de technologie – en kennisinfrastructuur.
3a	AFV	Kernafval: over het gevaar van kernafval (inschattingen daarvan) en de opties met betrekking tot opslag en verwerking
3b	KLI	Klimaatverandering: omvat de bespreking van de vraag of kernenergie bijdraagt aan het oplossen van het 'klimaatprobleem' en zo ja, hoe en de mate waarin.
3c	STRA	Straling en gezondheid: omvat discussies over de gezondheidseffecten van straling.
3d	NAT	Natuur en duurzaamheid: verwijzingen naar de (eventuele) aantasting van de biodiversiteit, de mogelijkheid om 'duurzame' energie te stimuleren door de opbrengsten uit Borssele, en overige milieukwesties.
4a	TER	Terrorisme: over de kans op aanslagen op kerncentrales en het misbruik van kerntechnologie door kwaadwillenden.
4b	PROL	Kernwapens en proliferatie: over de moeilijkheden en mogelijkheden om kerntechnologie slechts op vreedzame wijze toe te passen.
5	REFL	Maatschappelijk debat en reflectie: behelst reflectie op de wenselijkheid van meer of beter georganiseerde maatschappelijke discussie.

Tabel 5 (Deel)aspecten van kernenergie en hun afkortingen